

KULTUREN

Gamla Staden 8:1 - Slottshagen
fornlämning nr 42,
Helsingborgs stad och kommun, Skåne län
Arkeologisk förundersökning 2012

KULTURMILJÖRAPPORT 2017:20
GERTIE ERICSSON

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

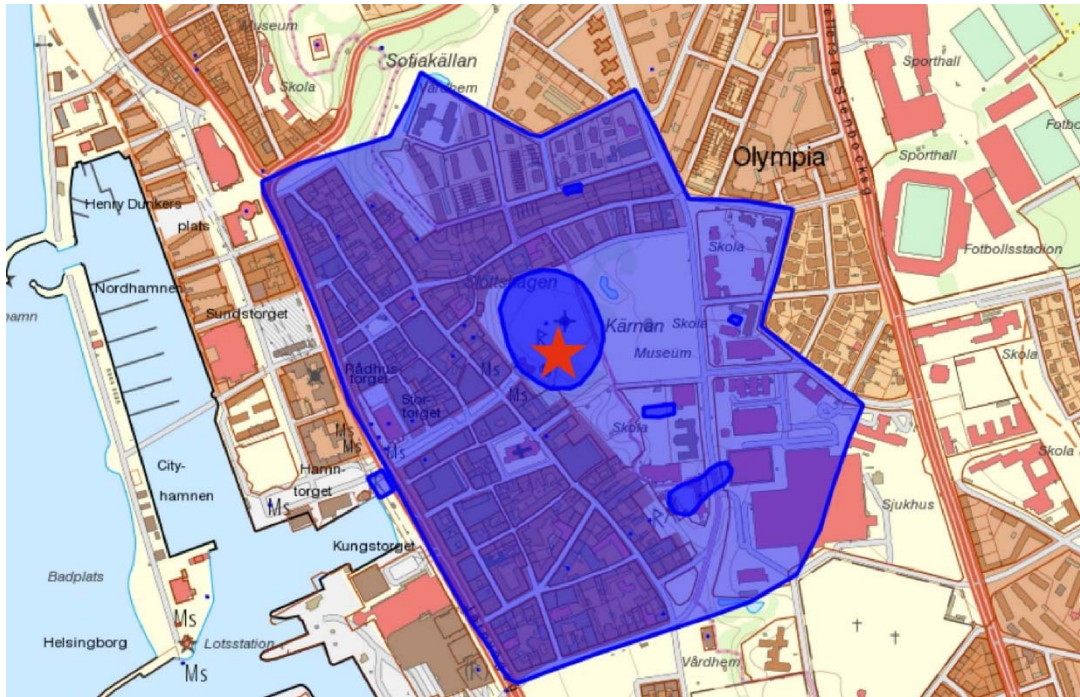
Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	3
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	4
Genomförande och resultat	6
<i>Schakt 1 .....</i>	<i>6</i>
<i>Schakt 2 .....</i>	<i>6</i>
<i>Schakt 3 .....</i>	<i>7</i>
Administrativa och tekniska uppgifter	8
Referenser	9
Bilagor	9

Sammanfattning

Med anledning av att en vattenläcka skulle åtgärdas genomfördes en schaktningsövervakning i fastigheten Gamla Staden 8:1, Slottshagen, Helsingborg. Schakten grävdes från öster mot väster vid scenen i Slottshagen. Schaktningsövervakningen utfördes enligt Länsstyrelsens beslut (Ist.dnr: 431-15291-12). Tre schakt grävdes och i två av dem påträffades endast sentida material, från Industri- och slöjdställningen från år 1903 till sentida ledningsdragningar (schakt 1 och 3).

I botten av schakt 2 framkom ett medeltida odlingslager. Däröver en yta som stått öppen under längre tid, i vilken det fanns avtryck av mellanstora stenar i en stenläggning som röjts bort. Över stenavtrycken fanns flygsand som fyllt ut dem, då platsen stod övergiven. Kulturlagret över flygsanden bestod av ett odlingslager, utlagt i samband med omstruktureringar av områdets funktion, troligen under 1600-talet. Däröver ett bärlager av grus som bör ha tillkommit inför Slöjd- och industriutställningen år 1903. Över bärlagret fanns ett matjordslager som härrör från parkens brukningstid.

Figur 1. Helsingborgs stad, fornlämning RAÅ 42:1, med platsen för den arkeologiska förundersökningen markerad med en stjärna. Grundkartan är hämtad från FMIS.

Inledning

Med anledning av att en vattenläcka skulle åtgärdas genomfördes en schaktningsövervakning i fastigheten Gamla Staden 8:1, Slottshagen, Helsingborg. Schakten grävdes från öster mot väster vid scenen i Slottshagen. Schaktningsövervakningen utfördes enligt Länsstyrelsens beslut (lst.dnr: 431-15291-12).

Fornlämningens miljö

Den aktuella ytan är belägen i Helsingborgs medeltida stadsområde, RAÅ 42, som bland annat består av bebyggelse lämningar, kyrkor och kyrkogårdar. Inom området finns kulturlager från medeltid samt 1500-1600-talen. Gränsen för fornlämningen sammanfaller med gränsen för bastionen från år 1654.

Staden Helsingborg växte fram under 1000-talet, sannolikt på kungligt initiativ. Det äldsta skriftliga omnämmandet finns i en nedteckning från 1070-talet av Adam av Bremen (Adam af Bremens krønike 2000).

Helsingborg omnämns även i Knut den heliges gåvobrev till S:t Laurentii kyrka i Lund, daterat år 1085, tillsammans med Lund och Lomma (DD 1R 2B:21).

En kunglig borganläggning i Helsingborg omnämns första gången år 1263, i Annales Lundenses (Annales Danici medii ævi, s. 117). Den föråldrade borgen renoverades efter mer moderna befästningsprinciper under 1600-talet, bland annat uppfördes en skans

bestående av fyra halvbastioner innanför ringmuren. När svenskarna återtog makten över området, år 1658, revs den medeltida ringmuren och slottet omvandlades till en fästning. Stadsvallarna raserades och vallgravarna fylldes igen under 1670-talet då danskarna återigen var vid makten. Vid fredsslutet 1680 beslöts att alla befästningar skulle rivas, och av den medeltida anläggningen återstår endast tornet Kärnan (Frejd 2016 s 8ff).

Efter raseringarna lades området kring Kärnan ut som en vång, kallad Tornvången, vilket vid 1800-talets mitt slogs samman och hyrdes ut som betesmark. Den stora Industri- och slöjdställningen intog området under sommaren 1903. Då byggdes terrasstrappor och troligen genomfördes stora omvandlingar med omfattande markingrepp i hela området. Utställningsområdet omvandlades till park år 1909-11 (Frejd 2016 s 10; Carelli & Salminen 2007).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Flertalet undersökningar har genomförts inom fornlämningsområdet, men här kommer endast några nämnas, med stor relevans för själva undersökningen.

Provboringar genomfördes i den östra delen av Slottshagen under 1980-talet. Boringarna gjordes för att få klarhet i hur omfattande kulturlagren var. Resultaten visade att större delen av ytan hade en kulturlagertjocklek som var mellan 1,00–2,00 m, dock gav boringarna inga svar om datering, bebyggelsekaraktär eller kulturlagerförekomst (Wihlborg 1988).

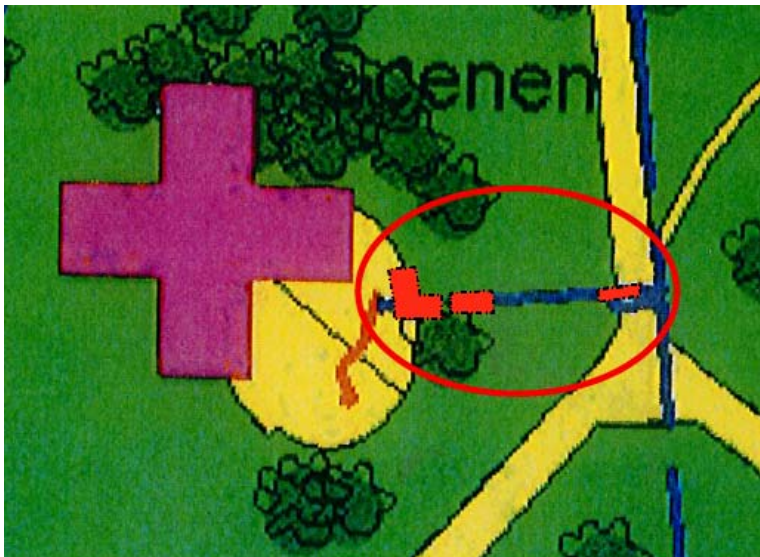
En brunn påträffades vid grävningar år 2009, väster om Kärnan. Den daterades till slutet av 1600-slutet av 1800-talet. Den hade täckts med ett valv, antingen i samband med Industri- och slöjdställningen 1903 eller i samband med omdaning till dagens Slottspark 1909–1911. Kulturlagertjockleken i området var djupare än 1,00 m, och bestod framförallt av raseringslager, brandlager och igenfyllda nedgrävningar (Kockum 2009).

I samband med grävning i anslutning till en utescen, inom det nu aktuella området, undersöktes fem gropar för fundament. Schaktdjupet var som mest ca 1,00 m. Kulturlagertjockleken var kraftig och bestod av lager som innehöll fragment av träkol, kalk, djurben och tegelkross, samt en del sentida material. Dock kunde ingen stratifiering konstateras och kulturlagrens totala tjocklek kunde inte konstateras. I den sydöstra delen påträffades omdeponerade människoben, som kan härröra från det under medeltiden söder om belägna Dominikankonventets kyrkogård (Dahlén 2010).

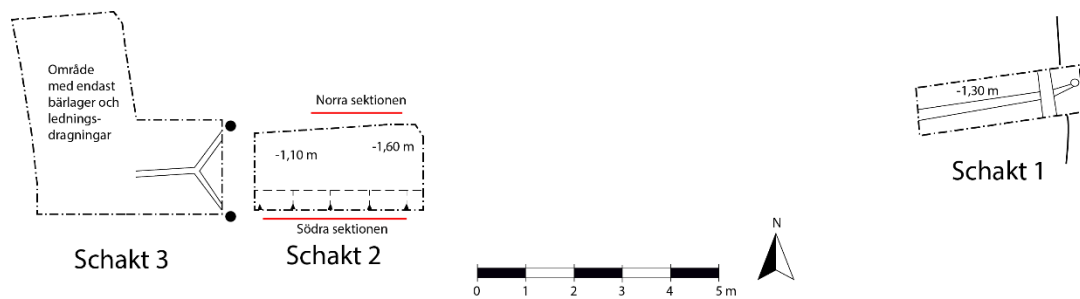
En arkeologisk förundersökning genomfördes år 2013 i den sydöstra delen av Slottshagen, där raserings-, utjämnings-, utkast- och odlingslager dokumenterades. En omfattande knadderstensyta och komplexa stenkonstruktioner påträffades, och tolkades som spår av bebyggelse. Kulturlagrens tjocklek var 1,00-1,70 m, med fynd av djurben, slagg, spik, sågat ben, granatglimmerskiffer samt keramik daterad till 1200- och 1300-tal, men även äldre och yngre material påträffades (Bolander & Anglert 2013).

Figur 2. Ingreppskarta från uppdragsgivaren.

Figur 3. Utsnitt ur ingreppskartan, med aktuella schakt inlagda.

Figur 4. Planritning av de tre schakten.

Genomförande och resultat

Med anledning av att en vattenläcka skulle åtgärdas genomfördes en schaktningsövervakning i fastigheten Gamla Staden 8:1, Slottshagen, Helsingborg. Schakten grävdes från öster mot väster vid scenen i Slottshagen (figur 4).

Figur 5. Schakt 1, med grävmaskinen på väg för att påbörja schakt 2. Fotografi från öster.

Schakt 1

Schaktet som började grävas i en grusgång i den östra delen av undersökningsområdet var ca 4,00 m långt, 1,00 m brett och mellan 1,00 och 1,30 m djupt (figur 4). I huvudsak framkom sentida utjämningslager bestående av grus och matjord, vilka kan sättas i samband med den nuvarande parkanläggningen och den Industri- och slöjdställning som hölls i området från år 1903. I schaktet fanns en vattenledning i östvästlig riktning samt flera kablar.

Schakt 2

Det andra schaktet som grävdes var ca 3,50 m långt, nästan 2,00 m brett med släntning och ett djup på ca 1,10-1,60 m djupt (figur 4; bilaga 1 figur 1, 2 och 3). I botten framkom brun, humös sand med stora inslag av träkol och bränd lera, samt djurben och annat hushållsavfall, vilket tolkades vara ett medeltida odlingslager. Däröver dokumenterades ett kulturlager vars yta stått öppen under en längre tid. På den fanns avtryck av mellanstora stenar, efter en bortröjd stenläggning. Över stenavtrycken fanns flygsand som blåst in och fyllt upp dem, då platsen stått övergiven. Kulturlagret däröver bestod av ett odlingslager som lades ut samband med att området omstrukturerats, troligen under 1600-talet. Däröver ett bärlager av grus som bör ha tillkommit inför Slöjd- och industrietställningen år 1903. Över bärlagret fanns ett matjordslager som härrör från parkens brukningstid.

Schakt 3

Ytterligare ett schakt grävdes, längre mot väster, vilket var orienterat i nordsydlig riktning intill scenen (figur 4). Där togs betongplattorna bort och under dem fanns flera ledningar och bärlager.

Figur 4. Schakt 2 och 3, under dokumentation. Fotografi från öster.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-15291-2012	Fornlämning nr/art	Helsingborg 42
Socken/stad	Helsingborgs stad	Kulturens projektnr	61000-224
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Helsingborg	Trakt/kvarter/fastighet	Gamla Staden 8:1, Slottshagen
Typ av exploatering	Åtgärdande av vattenläcka		
Uppdragsgivare	Helsingborgs kommun, Stadsbyggnadsförvaltningen		
Typ av undersökning	FU		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Gertie Ericsson		
Övrig personal	-		
Fältarbetstid	202-07-04		
Fälttid			
Arkeolog	6 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	19 m2		
Kubik	18 m3		
Schaktmeter	-		
Kostnad för arkeologi			
Fältarbete	-		
Rapport	-		
Analys	-		
Övrigt	-		
Summa:	-		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa	-		
Summa, faktisk	-		
Summa, beslutad	-		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	Inga fynd tillvaratogs		
Arkivmaterial, förvaring	LUHM, med kopior i Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen.		
Ritningar, dokumentation	2 A3: sektion skala 1:20, plan skala 1:100		
Foto	15 digitala fotografier		
Analyser	-		
Övriga upplysningar	-		

Referenser

Annales Danici medii ævi. Editionem nouam curauit Ellen Jørgensen. Udgivne af Selskabet for utgivelse af kilder til dansk historie. Første hæfte. København 1920.

Bolander, A och Anglert, M. 2013. Gamla Staden 8:1 Spår efter medeltida bebyggelse på Landborgen Skåne, Helsingborgs kommun, Helsingborgs stad, Helsingborg fornlämning 42. Arkeologisk förundersökning 2013. UV Rapport 2013:102.

Carelli, P. & Salminen, L. 2007. Staden och slottets äldsta historia. Sankt Mikael's kapell i Helsingborg (red Lars Salminen). Arkeologisk undersökning 2004. Regionmuseet Kristianstad rapport 2007:18.

Dahlén, J. 2010. *Slottshagen, Helsingborg. FU. schaktningsövervakning 2004*. RAÄ 42. Helsingborg. Skåne län. Arkivrapport Regionmuseet, Landsantikvarien i Skåne 2010:5. Kristianstad.

DD = *Diplomatarium Danicum*. 1938ff. Utg. Af Det danske Sprog- og Litteraturselskab. København

Kockum, J. 2009. En brunn vid Kärnan i Helsingborg. Arkeologisk förundersökning 2009:55. RAÄ 42. Helsingborg, Skåne län.

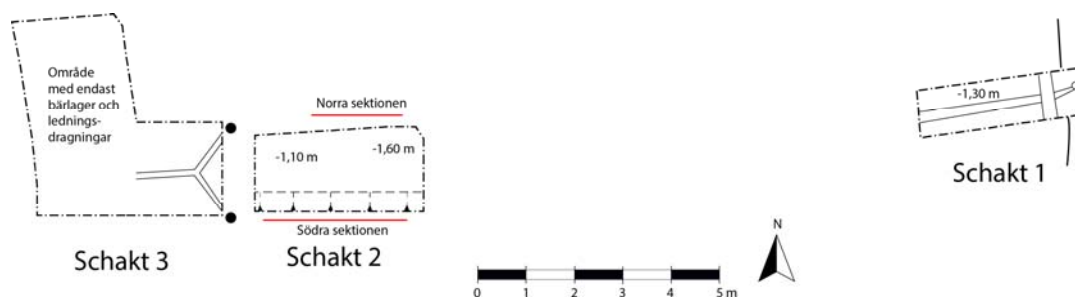
Salminen, Lars. 2005. Slottshagen i Helsingborg – schaktövervakning vid trädplantering. *Regionmuseet rapportserie 2005:3*, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne.

Wihlborg, Anders. 1988. Rapport. Förundersökning. Slottshagen, Helsingborg, Skåne. Riksantikvarieämbetet UV Syd, Lund. Stencil.

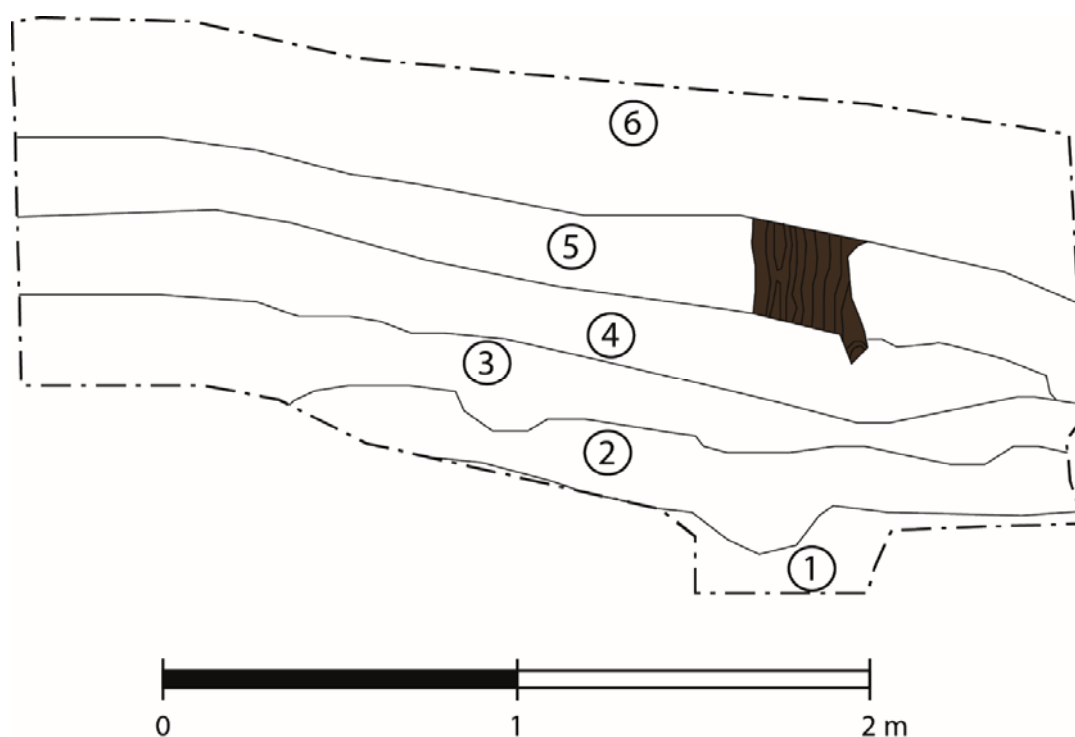
Bilagor

1. Plan- och sektionsritningar

Bilaga 1: Ritningar

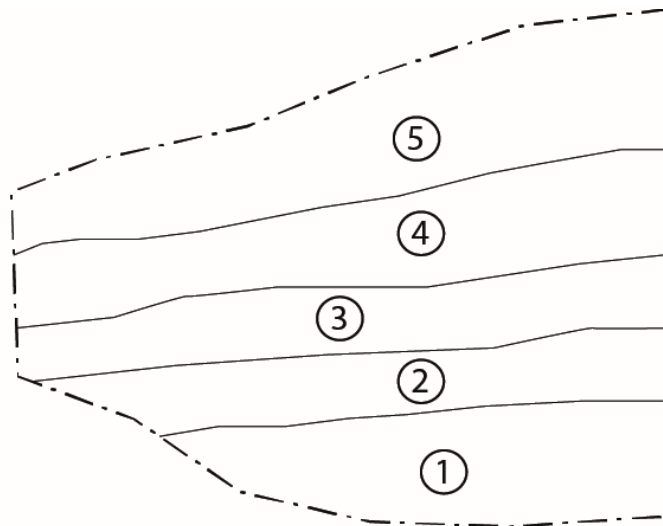

Figur 1. Planritning över de tre schakten och deras inbördes relation.

Figur 2. Den södra sektionen i schakt 2, beskrivning nedan:

1. Brun, humös sand, grovkornig, torr, mager och lös. Inslag av småsten, bränd lera samt stora inslag av träkol. Odlingslager, medeltid.
2. Blandning av k1 och gul sand, grovkornig, torr, mager och lös. Inslag av småsten, enstaka bränd lera, enstaka träkol. Yta som stått öppen, med stenläggning.
3. Guld sand, finkornig, torr, mager och lös. Troligen en översandning över en yta som stått öppen en längre period (k2).
4. Brun humös sand med inslag av lera, grovkornig, fet, fuktig och kompakt. Inslag av småsten, djurben, bränd lera och träkol. Odlingslager, utlagt inför omstruktureringar av områdets funktion.
5. Bärlager av grus, utlagt i samband med Industri- och slöjdställningen år 1903.
6. Matjord.

Figur 3. Den norra sektionen i schakt 2, beskrivning nedan:

1. Blandning av k1 och gul sand, grovkornig, torr, mager och lös. Inslag av småsten, enstaka bränd lera, enstaka träkol. Yta som stått öppen, med stenläggning.
2. Guld sand, finkornig, torr, mager och lös. Troligen en översandning över en yta som stått öppen en längre period (k2).
3. Brun humös sand med inslag av lera, grovkornig, fet, fuktig och kompakt. Inslag av småsten, djurben, bränd lera och träkol. Odlingslager, utlagt inför omstruktureringar av områdets funktion.
4. Bärlager av grus, utlagt i samband med Industri- och slöjdutställningen år 1903.
5. Matjord.

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013. I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2017

- 2017:1 Kv. Eskil 19, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2017:2 Kv. Universitet 1, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014–2015. Mattias Karlsson.
- 2017:3 Kv. Galten 10, 11 och 12, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2017:4 Clemenstorget, Sankt Laurentiigatan, Bredgatan och Norra Vallgatan. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Aja Guldåker.
- 2017:5 Södra stambanan Lund Högevall - Flackarp AU steg 2, Lunds och Staffanstorps kommun, Skåne. 2016. Krister Kàm Tayanin.
- 2017:6 Västra Odarslöv 8:1-Odarslövs kyrka, fornlämning 25. Odarslövs socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2016. Aja Guldåker.
- 2017:7 Kv Kulturen 24, Lund. Geoteknisk undersökning 2015. Gertie Ericsson.
- 2017:8 Kv Kulturen 24, Lund. Förundersökningar 2013-2016. Aja Guldåker.
- 2017:9 Stångby kyrkby, fornlämning Stångby 22:1, Lunds kommun, Skåne. Arkeologiska förundersökningar 2002-2003 Gertie Ericsson.
- 2017:10 Kv Universitetet 1, Lund. Fornlämning Lund 73:1, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2015. Krister Kàm Tayanin.
- 2017:11 Innerstaden 2:1 – Stora Södergatan, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning
- 2017:12 Flackarp 30:1, Lunds och Staffanstorps kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Krister Kàm Tayanin.
- 2017:13 Kv Garvaren 7 och 29, Fornlämning 73: 1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Jan Kockum.
- 2017:14 Kv Tegnér 2, Fornlämning 73: 1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Ivan Balic.
- 2017:15 Kv Bispen 12, Fornlämning 73: 1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2015. Ivan Balic.
- 2017:16 Kv Sankt Thomas 32, Fornlämning 73: 1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Ivan Balic.
- 2017:17 Kv Eskil 19, Fornlämning 73: 1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016–2017. Jan Kockum.
- 2017:18 Kv Brunius 2, Fornlämning 73: 1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Krister Kàm Tayanin.
- 2017:19 Kv Sankt Måns 4, fornlämning nr 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk kontroll/schaktningsövervakning 2015. Krister Kàm Tayanin och Gertie Ericsson.
- 2017:20 Gamla Staden 8:1 – Slotshagen, fornlämning Helsingborg 42, Helsingborgs stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2012. Gertie Ericsson.